

DOI: <https://doi.org/10.36719/2706-6185/25/11-18>

Elnurə Səfərova

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti
biologiya üzrə fəlsəfə doktoru
seferovaelnure@mail.ru
UOT № 372.857

HƏYAT BİLGİSİNİN TƏDRİSİNDƏ “COĞRAFİ BİLİKLƏR”İN FƏAL TƏLİM METODLARI İLƏ TƏDRİSİ İMKANLARI

Xülasə

Həyat bilgisi fənninin tədrisində «Təbiət və insan» məzmun xətti üzrə cansız təbiət haqqında şagirdlərə coğrafi biliklər verilir. Məzmunu Yerin relyefi, əmək ehtiyatları, təbii sərvətlər, plan, xəritə, iqlim, temperatur, rütubət, hava, külək, torpaq kimi anlayışların izahı daxil edilir. Şagirdlər həmin anlayışlarla yanaşı, Vətənimizin təbii resursları, təbiəti, əhalisi, təsərrüfatı ilə tanış olurlar. Bu anlayışların öyrədilməsi prosesində şagirdlərə həyatı bacarıqlar və vərdislər aşılır. Şagirdlərə coğrafi biliklərin verilməsində fəal təlimin müxtəlif metodlarından istifadə olunur ki, bu da dərsin keyfiyyətini artırır, şagirdlərin maraq və tələbatlarına uyğun gəlir.

Açar sözlər: *coğrafi, bilik, fəal təlim, materik, metod, ada*

Elnura Safarova

Azerbaijan State Pedagogical University
PhD in Biology
seferovaelnure@mail.ru
UOT No. 372.857

Possibilities of teaching "geographic knowledge" with active learning methods in the teaching of knowledge in life

Abstract

In the teaching of life sciences, students are given geographical knowledge about inanimate nature under the "Nature and Man" content line. The content includes the explanation of concepts such as relief of the Earth, labor resources, natural resources, plan, map, climate, temperature, humidity, air, wind, soil. In addition to those concepts, students get acquainted with the natural resources, nature, population, and economy of our Motherland. In the process of teaching these concepts, students are instilled with life skills and habits. Various methods of active learning are used to provide students with geographical knowledge, which increases the quality of the lesson and meets the interests and needs of students.

Keywords: *geographical, knowledge, active learning, mainland, method, island*

Giriş

Aşağı siniflərdən başlayaraq təbiət fənnlərindən həyat bilgisi, daha sonra biologiya dərslərində şagirdlərə coğrafi biliklər haqqında faydalı biliklər öyrədilir. Bu biliklərin mənimsənilməsinə daha maraqlı, keyfiyyətli, şagirdlərin maraq və tələbatına uyğun etmək üçün fəal təlim metod və texnikalarından istifadə mühümdür (Hacıyeva, Abdullayeva, Hacıbəyova, 2014). Coğrafi biliklərin fəal təlim metodları ilə tədrisi “Materiklər və Adalar” dərslərində verilmişdir (Həyat bilgisi fənn dərsləkləri).

Fənn: Həyat bilgisi

Sinif: III sinif

Mövzu: “MATERİKLƏR.ADALAR”

Standart: 1.2.1 Coğrafi obyektləri (dəniz, okean, ada, materik) əlamətlərinə görə izah edir və fərqləndirir.

Təlim nəticəsi: 1. Materik və ada anlayışlarını sadə şəkildə izah edir.

2. Ada və materikləri xüsusiyyətlərə görə fərqləndirir.

İnteqrasiya: T. incəsənət 2.1.1 Təsvir alətləri (rəngli karandaşlar, flamaster və sulu boyalar) vasitəsi ilə sadə təsvirlər yaradır.

İş formaları: kollektivlə iş, qruplarla iş

İş üsulları: venn diaqramı, beyin həmləsi, müzakirə.

Resurslar: iş vərəqləri, qiymətləndirmə plakatları, xəritə, qlobus, su qabı.

Dərsin gedişi

Dərsin mərhələləri (vaxt bölgüsü)

1. Motivasiya, problemin qoyulması - 7 dəq

2. Tədqiqatın aparılması - 12 dəq

3. Məlumat mübadiləsi - 9 dəq

4. Məlumat müzakirəsi - 3 dəq

5. Nəticə və ümumiləşdirmə - 3 dəq

6. Yaradıcı tətbiqetmə - 8 dəq

7. Qiymətləndirmə - 3 dəq

Refleksiya

Ev tapşırığı

1. Motivasiya. Problemin qoyulması.

Müəllim: uşaqlar bu gün mövzumuzun adını öyrənmək üçün bu sehirli qutuya müraciət etməliyik. Qutumuzda sizcə nə var? (şagirdlərin fikirləri dinlənilir) (qutuda şüşə qabda su var) uşaqlar bu suyu dünya okeanına bənzədək. Suyun içində peçenye hissələrini tökək (Azərbaycan Respublikasının ümumtəhsil məktəbləri üçün Həyat bilgisi fənni üzrə təhsil proqramı, 2013).

Uşaqlar burada nə görürsünüz?

- peçenye qırıntıları.

Okeanda Peçenye hissələri nəyə bənzəyir?

- Torpağa, quru sahəyə

- Bəs bu hissələrin ölçüləri fərqlənirmi?

- bəli, böyük hissə də var, daha kiçik hissə də.

Bəli, uşaqlar dünya okeanında da eyni ilə bu şəkildə quru sahələr var. Hansı ki, böyük hissə quru sahə materik, kiçik hissə ada adlanır (burada xəritədə bu əlaqə göstərilir).

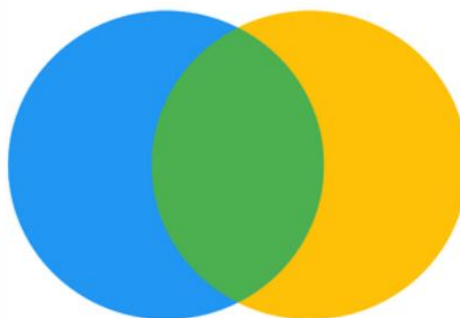
Tədqiqat sualı: “Materik” nədir və materiklər hansı xüsusiyyətləri ilə fərqlənir (Hacıyeva, Səfərova, Axundova, 2020: 205).

2. Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər 3 qrupa qutudakı materiklərin puzzle formasını uyğunlaşdırmaqla bölünürlər. Qruplara vaxt verilməsi elan olunur, açar sözlər qeyd edilir materik, afrika. Avrasiya, avstraliya, antraktida, şimali Amerika, Cənubi Amerika), qiymətləndirmə meyarları nümayiş olunur (Azərbaycan Respublikasının ümumtəhsil məktəbləri üçün biologiya fənn kurikulumu, 2010).

Qrupların adları:

1. “Avstraliya”
2. “Afrika”
3. “Antraktida”

Qrup 1 (Avstraliya qrupu)

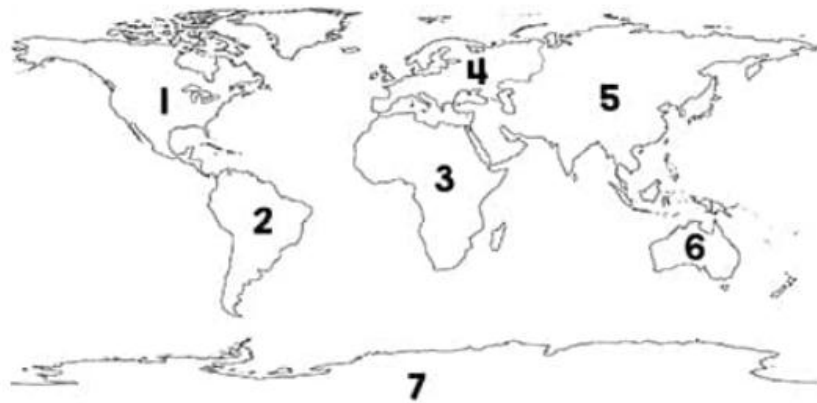
Tapşırıq 1. Venn diaqramında istədiyiniz iki materiki müxtəlif əlamətlərinə görə müqayisə edin

Tapşırıq 2. Uyğunluğu müəyyən edin.

Tapşırıq 3. Ada və materik hansı əlamətlərinə görə fərqlənir?

Tapşırıq 4. Materikləri öz ideyanıza uyğun rəngləyin, fikrinizi izah edin.

Qrup 2. (“Afrika” qrupu)

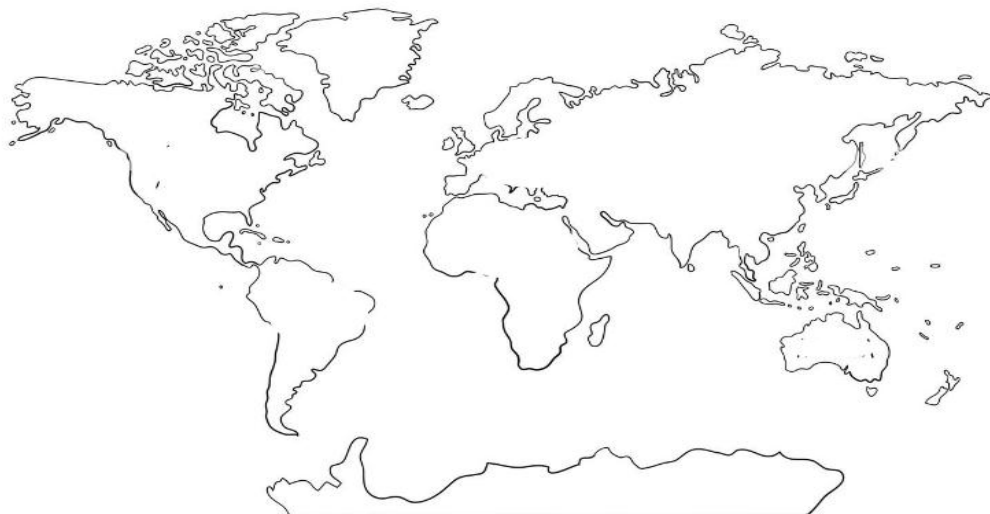
Tapşırıq 1. Venn diaqramında istədiyiniz iki materiki müxtəlif əlamətlərinə görə müqayisə edin.

Tapşırıq 2. Uyğunluğu müəyyən edin

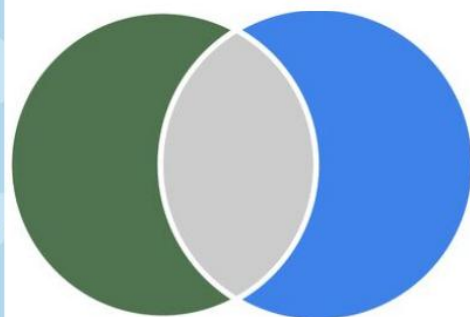

Tapşırıq 3. Ada və materik hansı əlamətlərinə görə fərqlənir?

Tapşırıq 4. Materikləri öz ideyanıza uyğun rənglərin, fikrinizi izah edin

Qrup 3. (Antraktida qrupu)

Tapşırıq 1. Venn diaqramında istədiyiniz iki materiki müxtəlif əlamətlərinə görə müqayisə edin.

Tapşırıq 2. Uyğunluğu müəyyən edin.

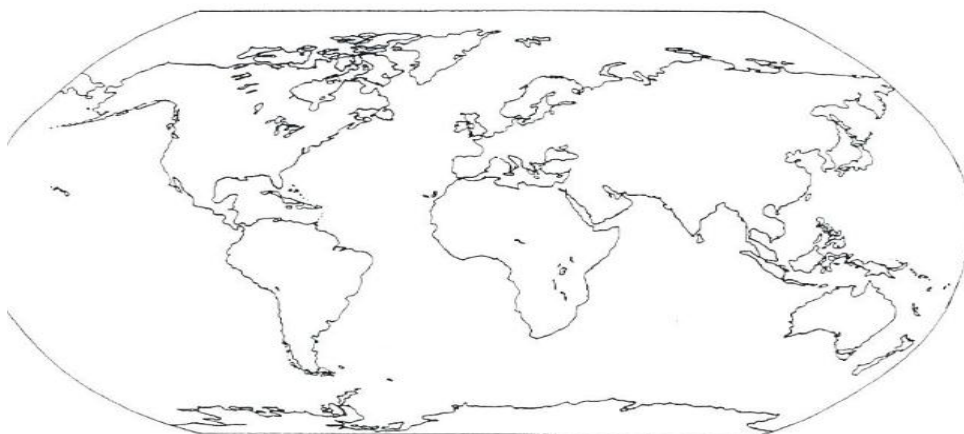

Tapşırıq 3. Ada və materik hansı əlamətlərinə görə fərqlənir?

Tapşırıq 4. Materikləri öz ideyanıza uyğun rənglərin, fikrinizi izah edin.

4. Məlumat müzakirəsi.

Qrupların işləri müzakirə olunur. Hər bir qrupun nümayəndələri digər işlərə fikir bildirir və səhvlər varsa, izah olunur, düzəldilir (Hacıyeva, 2019).

Sual: ada və materikin fərqi nədir?

Sual: materikləri kiçikdən böyüyə sıralasaq, sıralama necə olar?

Sual: materikləri canlılar aləmi bir-birindən nə ilə fərqlənir?

5.Nəticə və ümumiləşdirmə

Uşaqlar gəlin xatırlayaq görək biz bu gün hansı maraqlı mövzulara toxunduq, deməli, biz öyrəndik ki:

Yer kürəsinin böyük bir hissəsi su ilə örtülmüşdür. Su okean və dənizlərdə cəmlənmişdir (7). Onlar birlikdə dünya okeanını əmələ gətirir. Bu nəhəng su sahəsinin müxtəlif yerlərində quru ərazilər vardır ki, bunlar qitə və ya materik adlanır. Yer kürəsində altı materik var. Sahəsinə görə ən böyüyü Avrasiya, ikinci materik isə Afrikadır. İki materik Şimali Amerika və Cənubi Amerika ensiz Panama bərzəxi ilə birləşir. Beşinci materik Antarktidadır. O, buz qatları ilə örtülüdür. Ən kiçik materik Avstraliyadır. Materiklərin ölçüləri və cizgiləri fasiləsiz olaraq dəyişir. Yer kürəsinin quru hissəsinin qədim zamanlardan təkcə materiklərə deyil, həm də qitələrə bölünür. Bunların da sayı altıdır: Avropa, Asiya, Afrika, Amerika, Avstraliya, Antarktida. Cənubi Amerika və Şimali Amerika dünyanın bir hissəsini: Amerikanı əmələ gətirirlər. Digər materik olan Avrasiyada iki qitə Asiya və Avropa yerləşir (Aranlı, Yusifova, 2016; Hacıyeva, 2019).

6. Qiymətləndirmə

Qruplar Meyarlar	Afrika	Antraktida	Avstraliya
Tapşırıqlar tam və düzgün yerinə yetirilib			
Əməkdaşlıq			
Vaxta nəzarət			
Təqdimat			
Müşahidə			
Yaradıcılıq			
Yekun nəticə			

7. Refleksiya

Uşaqlar, bu gün çox maraqlı bir mövzu ilə tanış olduq. İndi gəlin bir də yadımıza salaq ki, biz nələri öyrəndik:

Sual: ən böyük materik hansıdır?

Cavab: Avrasiya.

Sual: ada və materikin əsas fərqi?

Cavab: materik adadan daha böyük quru sahəsidir.

Sual: pinqvin və suiti hansı materikin sakinləridir?

Cavab: antraktida.

Ev tapşırığı: evinizdə olan karton, rəngli kağız, plastilin, plastik qablar və ya istəyə uyğun taxta və s. kimi matreallardan materiklərin modelini düzəldin (Hüseynov, Hacıyeva, Səfərova, Qibləliyeva, 2015).

Nəticə

Təbiət fənnlərinin tədrisində fəal təlim metodlarından istifadə dərəcə artırır, mənimsəmə keyfiyyətini yüksəldir. Coğrafi biliklərin fəal təlim metodları ilə öyrədilməsi şagirdlərin həyatda fəal mövqe tutmalarına, bir sözlə onların şəxsiyyət kimi formalaşmalarında mühüm əhəmiyyət kəsb edir (Səfərova, 2018). Buna baxmayaraq bu metodların tətbiqində bir çox çətinliklərlə qarşılaşırıq (Hüseynov, 2009). Əsasən şagirdlərdə nitqin düzgün ifadə edilməməsi, vaxtın uzanması, artıq səs-küy, mövzudan uzaqlaşmaq və yayındırmaq, qoyulan problemin şagirdlərin maraq və tələbatlarına uyğun olmaması və s. Bu kimi problemləri həll etmək üçün fəal metodların tətbiqinə geniş yer vermək, şagirdləri mütəmadi maarifləndirmək lazımdır (Hacıyeva, 2018).

Ədəbiyyat

1. Hacıyeva, H.M., Abdullayeva, T.Q., Hacıbəyova, E.Ə. (2014). Ümumtəhsil məktəblərində biologiyanın fəal təlim metodları ilə tədrisi metodikası. Bakı.
2. Həyat bilgisi fənn dərsləkləri, 1-IV sinif üzrə.
3. Azərbaycan Respublikasının ümumtəhsil məktəbləri üçün Həyat bilgisi fənni üzrə təhsil programı (kurikulum). (2013). Bakı.
4. Hacıyeva, G.N., Səfərova, E.F., Axundova. S.M. (2020). Biologiyanın tədrisi metodikasından laborator və seminar məşğələlər. Dərs vəsaiti. Müəllim nəşriyyatı. Bakı, 205 s.
5. Azərbaycan Respublikasının ümumtəhsil məktəbləri üçün biologiya fənn kurikulumu. (2010). Bakı.
6. Hacıyeva, G.N. (2019). Biologiyanın tədrisi metodikası (ali məktəblər üçün dərs vəsaiti). Bakı.
7. <http://www.kurikulum.az>
8. Aranlı, M., Yusifova, C. (2016). Kurikulum. Bakı.
9. Hacıyeva, G.N. (2019). Biologiyanın tədrisi metodikası (ali məktəblər üçün dərs vəsaiti). Bakı.
10. Hüseynov, Ə., Hacıyeva, H., Səfərova, E., Qibləliyeva, A. (2015). Ümumtəhsil məktəblərində biologiyanın tədrisində kurikulumun tətbiqi. Bakı.
11. Səfərova, E.F. (2018). Biologiyanın tədrisində həyatı bacarıqların aşılması ilə şagird şəxsiyyətinin formalaşdırılması. Dərs vəsaiti. Bakı.
12. Hüseynov, Ə. (2009). Biologiya tədrisinin ümumi və xüsusi metodikası. Dərslək. Bakı.
13. Hacıyeva, G. (2018). Biologiyanın tədrisi metodikası. Bakı.

Göndərilib: 28.05.2023

Qəbul edilib: 15.07.2023